

THE CONCEPT OF ASPECT IN ROMANIAN SPECIALTY WORKS

Magdalena Iurescu

PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The problem concerning the existence of verbal aspect in Romanian language worked up an appetite interest to linguists, especially beginning with the second half of the 20th century. If in the works written between the wars there was little reference to this subject, the aspectual values being related to verbal tenses, once the first normative grammar of the Romanian Academy appeared in 1954, various solutions regarding this question were proposed. The paper describes the main points of view concerning the concept of verbal aspect in Romanian specialty works, stressing upon the period that followed the appearance of the first normative grammar in 1954, for which three directions can be identified. Most of researchers embraced the solution proposed by the Grammar of the Academy, according to which Romanian language is not characterized by a system of formal oppositions, proper to the expression of the grammatical category of aspect; aspectual values are expressed lexically, syntactically or within the temporal system. A second point of view, sustained by less numerous linguists, refers to the fact that inchoativity, durativity or resultativity are expressed by the lexical category Aktionsart, whereas the grammatical category of aspect, expressed by a specialized system of morphemes, does not exist in Romanian language. Last but not least, a newer direction pleads in favour of the existence of the grammatical category of aspect in Romanian, which is related to a series of semantic features of the entire verb phrase. The opinions concerning the verbal aspect in Romanian are still controversial because of the way the concept of „grammatical category” is defined, understood as a system of specialized morphemes that describes a grammatical meaning and characterizes a certain part of speech or as a series of semantico-grammatical features that characterizes the entire phrase.

Keywords: grammatical category, aspect, Aktionsart, means of expressing aspectual values, Romanian specialty works.

Problema existenței aspectului verbal în limba română a suscitât interesul cercetătorilor, mai ales începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea. În

perioada interbelică, cercetători precum Sextil Pușcariu, E. Petrovici, P. Skok și Al. Rosetti fac referiri sporadice privitoare la acest concept, fiind pus în legătură cu influența slavă asupra limbii române. (Cf. Mișan, 1970, p. 131.) După apariția primei lucrări cu caracter normativ a Academiei Române în 1954, se conturează mai multe direcții în abordarea acestei probleme. O primă direcție, propusă chiar de autorii *Gramaticii* Academiei, are în vedere ideea conform căreia în limba română nu există categoria gramaticală a aspectului, însă valorile aspectuale se exprimă prin alte mijloace nespecializate. Un al doilea punct de vedere, susținut de un număr redus de reprezentanți, este acela că modul de desfășurare a acțiunii se exprimă prin categoria lexicală *Aktionsart*, iar aspectul, categorie gramaticală prin excelență, nu există în limba română. Nu în ultimul rând, se conturează o direcție mai nouă care admite existența categoriei gramaticale a aspectului în limba noastră ce se exprimă prin mijloace variate și privește semnificația întregului grup verbal.

Majoritatea cercetătorilor susțin, în mai mare sau în mai mică măsură, ideile propuse de *Gramatica* Academiei. Autorii acestei lucrări (vom utiliza ediția a doua din 1963) nu admit existența categoriei gramaticale a aspectului în limba română. Ei definesc conceptul de *categorie gramaticală* ca fiind o serie de „modificări formale prin care se exprimă noțiunile morfologice fundamentale”. (*Gramatica limbii române*, 1963, p. 36.) Prin urmare, deoarece limba română nu dispune de un sistem de opoziții formale proprii acestei *noțiuni morfologice*, nu se poate vorbi de o categorie gramaticală a aspectului. Totuși, ei nu neagă existența aspectului în limba română, care se exprimă prin mijloace nespecializate: „Limba română nu are categoria morfologică a aspectului la verb, întrucât caracterul perfectiv sau imperfectiv al unei acțiuni nu se exprimă într-o formă organizată: aspectul se exprimă în limba noastră fie prin mijloace lexicale (*a merge* față de *a umbla*), destul de rar prin formații cu prefixe (*a adormi* față de *a dormi*), fie prin îmbinări cu verbe care exprimă lexical ideea de începere, continuare sau terminare a acțiunii (*începe a plânge*), prin unele valori ale timpurilor (imperfectul față de perfectul simplu)”. (*Ibidem*, p. 40.) Valorile aspectuale exprimate de unele timpuri ale indicativului sunt numite *nuanțe* ale timpurilor *de bază*. (Cf. *ibidem*, p. 234.) De exemplu, imperfectul exprimă o acțiune care „se situează în trecut și e durativă”, (*Ibidem*, p. 236.) iar perfectul – „o acțiune petrecută și încheiată în trecut”. (*Ibidem*, p. 238.) Timpurile relative ale indicativului (mai mult ca perfectul și viitorul anterior) exprimă acțiuni *încheiate*, anterioare altor evenimente din trecut sau viitor. (Cf. *ibidem*, p. 239 și 241.) Verbelor care

intră în îmbinări lexicale cu alte verbe exprimând aspectul (*a începe, a continua* etc.) nu li se admite încă statutul de *semiauxiliare* sau *auxiliare*, autorii acestei gramatici susținând doar existența *auxiliarelor de modalitate*: „În limba română există posibilitatea de a reda, cu ajutorul anumitor verbe, modalitatea și aspectul. Atât verbele de modalitate, cât și cele de aspect se disting prin conținutul semantic corespunzător celor două semnificații. Cele de modalitate se disting uneori și prin anumite caracteristici gramaticale. Întrucât, dintre cele două clase de verbe menționate, numai cele de modalitate sunt caracterizate din punct de vedere gramatical, în gramatică ne vom ocupa numai de ele”. (*Ibidem*, p. 204.) Printre caracteristicile gramaticale ale verbelor auxiliare de modalitate se numără formarea, împreună cu un verb la conjunctiv, infinitiv sau supin, unei structuri complexe unitare din punctul de vedere al semnificației, în care auxiliarul de modalitate poartă informația gramaticală, iar regentul – pe cea semantică; referirea auxiliarului de modalitate la subiectul verbului regent, când are formă de conjunctiv; sensul abstract, diferit de cel al predicativului, al unor auxiliare de modalitate; posibilitatea intercalării unor adverbe sau pronume între auxiliar și regent. (Cf. *ibidem*, p. 204-205.)

În opinia academicianului Alexandru Graur, categoriile gramaticale reprezintă „modificările suferite de cuvinte în flexiune”. (Graur, 1973, p. 35.) El definește aspectul ca fiind „acțiunea exprimată diferit după cum e, în curs de executare, începută, terminată, repetată etc”. (*Ibidem*, p. 128-129.) Limba română nu are categoria gramaticală a aspectului pentru că nu dispune de un sistem organizat prin care verbele își modifică forma. Totuși, autorul identifică *urme de aspect în românește*¹, exprimate la nivel lexical, prin sensul unor verbe (*a afla/a ști, a se așeza/a șede, a porni/a umbla, a merge/a ajunge* etc.), prin derivarea cu prefixe (prefixul *a-*, în perechea *a adormi/a dormi*, dar și alte prefixe utilizate regional: *pre-, pro-, do-* sau *ză-*), prin *adăugarea de cuvinte* (*e pe cale de a, începe să, isprăvește de, e gata să* etc.) sau la nivel morfologic, prin valorile unor timpuri verbale (imperfectul și prezentul exprimă acțiuni durative, în timp ce perfectul – acțiuni momentane). (Cf. Graur, 1973, p. 129 și Graur, 1969, p. 325-326.)

În numeroase lucrări, cercetătoarea Valeria Guțu Romalo își expune opiniile conform cărora aspectul se exprimă prin mijloace lexicale sau prin unele valori temporale, neadmițând existența semiauxiliarelor de aspect. Aspectul este privit ca *un element secundar* al categoriei gramaticale a timpului. El nu poate fi considerat o categorie

¹ *Sintagmă preluată după titlul articolului Urme de aspect în românește, în „Limba română”, XVIII, 4, 1969, p. 325-326.*

gramaticală de sine stătătoare pentru că nu exprimă opoziții formale bine reprezentate la toate modurile și timpurile. Ca trăsătură secundară a timpului, aspectul face referire la „caracterul desăvârșit sau nedesăvârșit al acțiunii”. (Iordan, Guțu Romalo, Niculescu, 1967, p. 225.) Singurul timp în cadrul căruia se manifestă opozițiile aspectuale perfectiv-imperfectiv este trecutul indicativ: imperfectul se opune, prin *caracterul neîncheiat*, perfectului și mai mult ca perfectului, acestea din urmă exprimând o acțiune *încheiată*. Prezentul tuturor modurilor este indiferent față de opozițiile de aspect. El poate exprima atât acțiuni durative, cât și punctuale fără a-și modifica forma, acest lucru datorându-se contextului și trăsăturilor semantice ale verbelor. La viitor există opoziții formale, însă acestea privesc raportul temporal de anterioritate. Dacă viitorul I exprimă o acțiune posterioară momentului vorbirii care poate fi încheiată sau neîncheiată, viitorul anterior indică o acțiune posterioară momentului enunțării, anterioară altei acțiuni posterioare, având întotdeauna caracter desăvârșit. Așadar, acesta din urmă are o trăsătură aspectuală constantă, însă nu este relevantă în cadrul opozițiilor formale. Trecutul celorlalte moduri este reprezentat doar de o singură formă și se caracterizează prin perfectivitate. Spre deosebire de prezent, care poate arăta atât acțiuni cu caracter încheiat cât și neîncheiat, trecutul nu este indiferent față de valorile aspectuale, însă nu are suficiente realizări prin care să exprime cel puțin o opoziție formală care vizează aspectul. (Cf. *ibidem*, p. 225-226 și p. 236-237.) Ideea de aspect poate fi exprimată și prin construcții sintactice alcătuite din verbe cu sens incoativ, continuativ sau terminativ (*a începe, a prinde, a se pune, a porni, a se apuca, a continua, a urma, a înceta, a isprăvi, a sfârși, a termina, a se opri, a conțeni* etc.) și un verb la conjunctiv, infinitiv sau supin. Se observă că cele mai multe verbe denumesc valorile incoativă și terminativă, aceasta pentru că timpurile verbale exprimă mai mult ideea de durată. La fel ca în *Gramatica limbii române*, autoarea nu admite faptul că verbele aspectuale din construcțiile menționate sunt semiauxiliare deoarece nu există nici un fapt gramatical care să exprime unitatea elementelor componente. (Cf. Guțu Romalo, 1961, p. 3 ș. urm.) Un alt procedeu sintactic de exprimare a aspectului, ce caracterizează limba populară, este repetiția. Prin acest procedeu se exprimă ideea de durată. Spre deosebire de imperfect care exprimă o acțiune durativă neîncheiată, repetiția implică ideea de acțiune durativă încheiată. (Cf. Guțu Romalo, 1960, p. 487 ș. urm.)

În *Gramatica de bază a limbii române*, Ion Coteanu adoptă o poziție similară celei din *Gramatica Academiei*. Caracterizând fiecare timp în parte, acesta surprinde câteva dintre valorile aspectuale de bază. La indicativ de exemplu, prezentul exprimă o acțiune

care se petrece de obicei, imperfectul arată o acțiune care se repetă în trecut, iar perfectul simplu și compus redau acțiuni încheiate înaintea momentului vorbirii. (Cf. Coteanu, 1993, p. 183 *passim*.) Atunci când clasifică verbele din punct de vedere semantic, un criteriu de repartizare privește *modul de desfășurare a acțiunii*. În acest sens, se disting verbe durative, momentane, iterative. (Cf. *ibidem*, p. 158 ș. urm.) Poziția lui Coteanu în ceea ce privește semiauxiliarele de aspect este ambiguă. Mai întâi, autorul împărtășește opinia formulată în *Gramatica Academiei*, conform căreia nu există semiauxiliare de aspect. Verbe precum *a începe, a da, a apuca* etc. se diferențiază de semiauxiliarele de mod pentru că exprimă aceeași persoană cu subiectul, în timp ce semiauxiliarele modale pot sta la persoana a treia indiferent de subiect. (Cf. *ibidem*, p. 163.) Deși nu admite existența semiauxiliarelor de aspect într-un paragraf anterior, în capitolul despre sintaxă autorul menționează că și verbele aspectuale alcătuiesc, împreună cu un verb la conjunctiv, infinitiv sau supin, predicatul verbal complex. (Cf. *ibidem*, p. 246-247.)

Considerând conceptul de *categorie gramaticală* ca fiind „expresia lingvistică a unor categorii logice”, (Iordan, 1956, p. 238.) academicianul Iorgu Iordan pledează pentru inexistența categoriei gramaticale a aspectului. El este de părere că trebuie să existe o corespondență formală între raporturile logice dintre idei. (Cf. *ibidem*.) Categoria gramaticală a timpului exprimă două valori: temporală și aspectuală. Valoarea aspectuală se referă la „chipul cum prezintă vorbitorul acțiunea săvârșită de verb din punctul de vedere al duratei”. (*Ibidem*, p. 423.) În funcție de context, timpurile verbale pot exprima *nuanțe* precum durativ, momentan, iterativ sau incoativ. Unele timpuri exprimă și valori specifice (perfectul compus cu valoarea specializată de perfectiv). (Cf. *ibidem*) La nivel sintactic, există *un fel de semiauxiliare* (*a apuca, a înceta, a porni, a sfârși* etc.), care arată un anumit aspect. (*Ibidem*, p. 409.) Deoarece au un rol ajutător, alcătuind predicatul alături de formele verbale nepersonale, aceste verbe pot fi numite semiauxiliare de aspect. (Cf. *ibidem*.)

În opinia cercetătoarei Mioara Avram, categoriile gramaticale desemnează „noțiunile morfologice fundamentale exprimate prin flexiune”. (Avram, 1986, p. 24.) Ea se pronunță împotriva existenței categoriei gramaticale a aspectului în limba română: „Aspectul, categorie specifică verbului în alte limbi, nu are forme de exprimare, dar există verbe cu sensuri lexicale aspectuale și forme temporale cu valori aspectuale”. (*Ibidem*, p. 150.) În cadrul categoriei gramaticale a timpului, reprezentativă este opoziția între imperfect și celelalte timpuri ale trecutului: imperfectul indică o acțiune durativă sau

iterativă, iar perfectul simplu, perfectul compus și mai mult ca perfectul – o acțiune încheiată. (Cf. *ibidem*, p. 165 *passim*.) La nivel lexical, autoarea identifică două tipuri de verbe caracterizate din punctul de vedere al valorilor aspectuale exprimate, în funcție de care este influențată folosirea timpurilor verbale: verbe *durative* (*a aștepta, a domni, a iubi, a lupta, a munci, a trăi, a umbla* etc.) și *momentane* (*a adormi, a apărea, a deschide, a se îndrăgosti, a se naște, a pleca, a tresări* etc.). (Cf. *ibidem*, p. 151-152.) La fel ca Iorgu Iordan și Ion Coteanu, Mioara Avram se situează pe o poziție la fel de șovăielnică în ceea ce privește semiauxiliarele de aspect. Ea le numește *verbe de aspect, considerate de unii semiauxiliare*. (*Ibidem*, p. 153.) Acestea arată începutul, continuitatea sau sfârșitul unei acțiuni (*a apuca, a continua, a isprăvi, a începe, a porni, a se porni, a prinde, a se pune, a sfârși, a termina* etc.) și intră în sintagme verbale alături de forme de conjunctiv și infinitiv, uneori și de participiu și supin. Autoarea consideră că aceste verbe pot îndeplini singure funcția de predicat, în ciuda insuficienței lor semantice; există și alte verbe caracterizate prin aceeași trăsătură, cum ar fi *a presta* și *a provoca*, considerate de specialiști predicative. (Cf. *ibidem*, p. 264.)

În *Limba română contemporană*, lucrare scrisă de Iorgu Iordan și Vladimir Robu, cercetătorul din urmă este de părere că prin conceptul de *categorie gramaticală* se înțelege „sensul gramatical sau valoarea gramaticală care se realizează ca opoziții paradigmatică în flexiunea unităților, fiind semnificate prin morfeme din clase specifice sau se realizează ca poziții funcționale în schemele de relații sintagmatice”. (Iordan, Robu, 1978, p. 233.) În cadrul categoriei gramaticale a timpului se exprimă, prin sincretismul mărcilor, atât valori aspectuale, cât și valori temporale. Fiecare timp gramatical are trăsături semantice aspectuale intrinseci și nici una dintre actualizări nu poate fi indiferentă față de aceste valori. Astfel, prezentul poate exprima atât o acțiune încheiată cât și una neîncheiată, imperfectul, doar o acțiune neîncheiată (se actualizează în două valori contextuale, durativă și iterativă), perfectul și mai mult ca perfectul arată o acțiune încheiată, Viitorul I – o acțiune nesăvârșită, iar viitorul II – o acțiune săvârșită. Prin urmare, autorul face distincția, la nivelul formelor temporale, între aspectul perfectiv și imperfectiv. (Cf. *ibidem*, p. 282 *passim*.) Aspectul poate fi indicat și la nivel semantic, prin anumite verbe de acțiune, fiind durativ, preinceptiv, inceptiv, iterativ, reversiv, continuativ, terminativ (rezultativ). (Cf. *ibidem*, p. 440.) Nu în ultimul rând, aspectul se exprimă și prin mijloace sintactice, cu ajutorul semiauxiliarelor de aspect, care, urmate de verbe la conjunctiv, infinitiv sau supin, intră în componența predicatului verbal compus (*a se apuca, a căuta, a*

da, a începe, a încerca, a porni, a se porni, a prinde, a sta, a continua, a urma, a apuca, a conteni, a încânta, a isprăvi, a înceta, a mântui, a sfârși, a termina). Aflându-se în această poziție, aceste verbe s-au gramaticalizat și au un sens aspectual abstract, indicând valori precum cea ingresiv-imperfectivă, durativ-imperfectivă sau terminativ-perfectivă. (Cf. *ibidem*, p. 450-451.)

O ultimă opinie asemănătoare celor expuse mai sus aparține lui C. Dimitriu care este de părere că orice categorie gramaticală are un conținut gramatical care se actualizează formal, realizându-se cel puțin o opoziție internă: „Categoriile gramaticale reprezintă niște datumuri, constând în expresia lingvistică a unor categorii logice, în sensul raporturilor stabilite de mintea omului între noțiuni care corespund raporturilor existente în realitate între entități și caracteristicile acestora sau numai între caracteristicile entităților”. (Dimitriu, 1999, p. 12 și 283.) Situându-se pe aceeași poziție ca și specialiștii menționați anterior, C. Dimitriu se pronunță împotriva admiterii existenței categoriei gramaticale a aspectului în română: „Încercarea de identificare a categoriei gramaticale a aspectului în limba română ar putea fi justificată de faptul că despre conținutul aspectual (...) se poate vorbi la verbul românesc. Conținutul, însă, nu este suficient pentru existența unei categorii gramaticale, ci, pentru a putea vorbi de o categorie gramaticală, pe lângă conținut categorial, trebuie să existe și o formă categorială. (...) considerăm că verbului românesc nu îi este proprie categoria gramaticală a aspectului”. (Dimitriu, 1999, p. 484 și Dimitriu, 1979, p. 236.) Valorile aspectuale exprimate la nivelul timpurilor se manifestă în opoziția dintre imperfect, care exprimă o acțiune neîncheiată, și perfect sau mai mult ca perfect, care exprimă o acțiune încheiată. (Cf. Dimitriu, 1999, p. 633 *passim* și Dimitriu, 1979, p. 319 *passim*.) Combătând argumentele din *Gramatica Academiei* referitoare la inexistența semiauxiliarelor de aspect, specialistul ieșean consideră că în limba română există verbe cu sens aspectual care arată începutul acțiunii (*a începe, a apuca, a se apuca, a se porni, a porni* etc.), care arată continuarea acțiunii (*a continua* și *a urma*) și care arată sfârșitul acțiunii (*a termina, a înceta, a se opri, a opri, a isprăvi, a conteni, a sfârși* etc.). Ca și semiauxiliarele de modalitate, acestea constituie, alături de un verb regent la conjunctiv, infinitiv sau supin, o structură unitară, în care sensul de bază este dat de regent, iar sensul gramatical – de semiauxiliarul aspectual. Singura deosebire este de ordin semantic: semiauxiliarele de mod arată posibilitatea, necesitatea etc., iar cele de aspect – începutul, continuarea sau sfârșitul acțiunii. Dacă *unele* semiauxiliare de mod au sens modal abstract, diferit de cel predicativ, acest lucru se întâmplă și cu *unele* semiauxiliare de aspect, (*a*

prinde, cu sensul predicativ „a apuca ceva cu mâna”, are sensul aspectual „a începe”; *a porni* sau *a se porni* au sensul predicativ „a pleca din locul unde se află”, sensul lor aspectual fiind „a începe o acțiune de oarecare durată”). Alte caracteristici de ordin gramatical similare cu cele ale semiauxiliarelor modale sunt posibilitatea de a fi intercalate alte părți de vorbire între regent și verbul aspectual, precum și capacitatea semiauxiliarelor de aspect de a avea un subiect comun cu verbul regent la conjunctiv. (Cf. Dimitriu, 1967, p. 297 ș. urm.)

O a doua direcție, susținută de un număr restrâns de specialiști clujeni, pledează pentru existența categoriei lexicale *Aktionsart* în română. Adepții acestui punct de vedere consideră că așa-numitele valori aspectuale, exprimate la nivel semantic, sintactic sau chiar în cadrul categoriei gramaticale a timpului, reprezintă valorile categoriei lexicale *Aktionsart*. Aspectul este o categorie gramaticală prin excelență, care dispune de un sistem de morfeme specializate și exprimă un conținut aspectual. Cercetătorul Andrei Mișan este de părere că orice limbă dispune de categoria funcțional-semantică a aspectualității, prin care se exprimă „caracterul desfășurării acțiunii verbale, în sensul larg al cuvântului”. (Mișan, 1969, p. 71.) Aspectualitatea se actualizează la nivel morfologic, prin categoria gramaticală a aspectului exprimată de verb, la nivel lexical, prin categoria lexico-semantică *Aktionsart* ce caracterizează doar verbul, dar și prin alte adverbe care exprimă iterativitatea, durativitatea, continuitatea etc., și la nivel sintactic, prin topică sau prin anumite elemente de legătură care pot reda caracterul desfășurării acțiunii. Prin urmare, verbul poate exprima categoria gramaticală a aspectului (care se actualizează cu valorile perfectiv/imperfectiv și se concretizează într-un sistem de morfeme specializate ce exprimă aceste valori la orice mod și timp verbal) și categoria lexicală *Aktionsart* (care se actualizează cu numeroase valori – iterativ, incoativ, continuativ, terminativ, momentan, durativ etc. – și se exprimă prin trăsăturile semantice ale verbelor). (Cf. *ibidem*, p. 65 ș. urm.) Nu orice limbă poate dispune de toate posibilitățile de actualizare a aspectualității. Dat fiind faptul că româna nu dispune de un sistem de morfeme proprii exprimării valorilor aspectuale, cercetătorul este de părere că limba noastră se caracterizează doar prin categoria lexico-semantică *Aktionsart*, specifică tuturor limbilor: „Limba română nu are categoria gramaticală (morfologică) a aspectului verbal, nu are nici „rămășițe” sau „elemente sporadice și întâmplătoare de aspect”. (...) Limba română cunoaște numai categoria lexicală de *Aktionsart* (aspectul semantic, care este specific tuturor limbilor)”. (Mișan, 1970, p. 143.)

Cercetătorul Ioan Pătruț, comparând limbile slave cu cele romanice, constată că încercările unor specialiști de a susține faptul că limba română ar fi moștenit aspectul din slavă sunt nefondate: „Ca și alte limbi romanice, româna nu cunoaște aspectul verbal. Lingviștii care susțin existența lui în limba română nu fac deosebire între aspect, categorie gramaticală, și Aktionsart, categorie lexicosemantică”. (Pătruț, 1974, p. 90.) Un argument în favoarea acestei opinii este faptul că verbele perfective și imperfective din slavă au același comportament morfologic în limba română. În opinia autorului, categoria gramaticală a aspectului indică opozițiile perfectiv/imperfectiv prin morfeme specializate și este prezentă în limbile slave și germanice. Categoria lexico-semantică *Aktionsart* exprimă modul de desfășurare a acțiunii, actualizat ca incoativ, continuativ, terminativ etc. și nu dispune de mijloace morfologice specializate. O distincție terminologică netă se face în limbile germană și rusă: germ. *Aspekt/Aktionsart*, rus. *vid/sposob dejstvija*. (Cf. *ibidem*, p. 70 și 97-98.)

Pe o poziție intermediară se află Ivan Evseev, care, admite pentru limba română atât existența valorilor aspectuale, cât și pe cea a categoriei lexicale *Aktionsart* și a valorilor ei: „*Aktionsart* se găsește într-o strânsă corelație cu aspectul gramatical căci valorile acestor două categorii se interferează în planul conținutului. În unele limbi există concomitent ambele categorii. În acest caz, ele alcătuiesc împreună categoria funcțional-semantică a aspectualității. Categoria aspectualității este prezentă în orice limbă. Diferă doar de mijloacele prin care sunt redată diverse laturi aspectuale ale acțiunilor și proceselor”. (Evseev, 1974, p. 39.) Aspectul exprimă *gradul de realizare a acțiunii* (*Ibidem*, p. 38.) și se concretizează în valorile perfectiv (arată o acțiune încheiată al cărei rezultat este cunoscut) și imperfectiv (arată o acțiune în desfășurare al cărei rezultat nu este cunoscut). Imperfectivul mai exprimă și nuanța iterativă, în timp ce perfectivul are o nuanță noniterativă. Categoria lexico-semantică *Aktionsart* exprimă „anumite momente și caracteristici ce se referă la faza inițială a procesului, durata procesului, rezultatul procesului etc”. (*Ibidem*.) *Aktionsart* este prezent în orice limbă și se exprimă la nivel lexical, având valorile: inceptivă (numită și incoativă sau ingresivă), care exprimă faza inițială a acțiunii; durativă, care exprimă durata acțiunii; finitivă (numită și terminativă sau rezultativă), care exprimă faza finală a acțiunii; iterativă (numită și frecventativă), care exprimă repetarea unei acțiuni; semelfectivă, care exprimă acțiunea ca un act singular; reversivă (numită și reduplicativă), care exprimă reluarea unei acțiuni anterioare. În limba română valorile aspectuale perfectiv/imperfectiv sunt redată morfologic, la nivelul

timpurilor verbale. Opozițiile aspectuale au loc în cadrul timpurilor trecutului indicativ, imperfect/perfect simplu sau compus și mai mult ca perfect. Valorile *Aktionsart* se exprimă la nivel lexical prin derivarea cu prefixe (*în-/îm-* – cu sens inceptiv –, *re-*, *pre-*, *pro-* – cu sens reversiv –, *do-* – cu sens finitiv rezultativ – etc.), la nivel sintactic, prin semiauxiliarele de aspect și un alt verb la conjunctiv, infinitiv sau supin (*a începe*, *a se apuca*, *a se porni*, *a se pune* – cu sens inceptiv –, *a continua* – cu sens durativ –, *a termina*, *a sfârși*, *a înceta*, *a încheia*, *a găti* – cu sens finitiv – etc.) sau prin repetiția aceluiași verb și la nivel semantic, prin semnificația unor verbe (*a începe*, *a se porni*, *a declanșa* – cu sens inceptiv –, *a termina*, *a epuiza*, *a se opri*, *a staționa*, – cu sens finitiv –, *a ciocăni*, *a ciripi*, *a tremura*, *a oscila* – cu sens iterativ – etc.) sau al unor locuțiuni și expresii idiomatice (*a da în clocot*, *a da sângele*, *a se prinde la vorbă*, *a se pune pe treabă*, *a o lua la fugă* – cu sens inceptiv –, *a duce la bun sfârșit*, *a duce până la capăt* – cu sens finitiv – etc.). (Cf. *ibidem*, p. 37 ș. urm. și p. 86 ș. urm.)

O a treia direcție, de dată mai recentă, este reprezentată de cercetători care admit existența categoriei gramaticale a aspectului, ce se concretizează la nivelul întregii sintagme verbale. În *Gramatica limbii române*, Dumitru Irimia definește categoriile gramaticale ca fiind „modalități specifice de reflectare în conștiința lingvistică a vorbitorilor unei limbi a variatelor moduri de a fi, în funcție de diferite raporturi în care sunt înscrise ele înseși sau numai cuvintele care le denumesc: semantic, deictic, sintactic, pragmatic”. (Irimia, 1997, p. 28.) Conținuturile categoriilor gramaticale se dezvoltă formal, la toate nivelurile limbii (morfologic, sintactic și lexical), și prin mărci suprasegmentale (accentul sau intonația. (Cf. *ibidem*, p. 34.) Așadar, categoriile gramaticale nu mai sunt definite ca un sistem de opoziții morfologice prin care se exprimă un conținut gramatical, ci acest conținut se manifestă în cadrul întregii sintagme. Conform autorului, „aspectul se dezvoltă ca expresie lingvistică a modului de desfășurare în timp, din perspectiva subiectului vorbitor, a acțiunii verbale, în interiorul raportului enunț-enunțare”. (*Ibidem*, p. 211.) La nivel formal actualizează, în cadrul opozițiilor temporale, sensul imperfectiv/perfectiv (*împlinit/neîmplinit*). Astfel, prezentul este indiferent față de aspect; trecutul manifestă opozițiile perfectiv/imperfectiv, concomitent cu cele temporale, prin temele flexionare de perfect și de imperfect; la viitor, aspectul se suprapune opozițiilor temporale, viitorul I exprimând imperfectivul, iar viitorul II – perfectivul. Celelalte moduri nu prezintă interes din acest punct de vedere, datorită conținutului lor semantic. Opoziția perfectiv-imperfectiv poate fi pusă în legătură și cu alte valori: momentan, durativ,

frecventativ, incoativ, continuativ, terminativ etc. Privind dintr-o altă perspectivă, Irimia face distincția între *aspectulsubiectiv* („expresie a modului specific de înscriere de către vorbitor a temporalității acțiunii verbale în durata enunțării”) (*Ibidem*, p. 212.) și *aspectul obiectiv* („expresie a modului specific de desfășurare a acțiunii verbale în durata enunțului”). (*Ibidem*) Prin aspectul subiectiv, vorbitorul modalizează temporalitatea, aducând precizări cu privire la caracterul încheiat sau neîncheiat al acțiunii. El redă opozițiile perfectiv/imperfectiv și se exprimă prin morfemele cu ajutorul cărora se actualizează categoria gramaticală a timpului. *Aspectul obiectiv* descrie modul în care decurge acțiunea sau etape ale desfășurării acesteea. El dezvoltă opozițiile singularitate/pluralitate și opozițiile iminent/incoativ/continuativ/terminativ și se realizează prin diferite mijloace. La nivel lexical, derivarea cu prefixe exprimă sensul de pluralitate, cu valorile frecventativă sau iterativă, (prin prefixul *re-*) și cel incoativ (prin prefixul *a-*). La nivel sintactic, semiauxiliarele de aspect arată iminența (prin verbele *a sta, a vrea, a trage* și *a da*). La nivel semantic, verbele cu sens lexical aspectual (*a începe, a termina, a continua, a dura, a se întrerupe, a repeta, a se porni, a se apuca* etc.) indică toate valorile. Nu în ultimul rând, semnificațiile aspectului obiectiv sunt actualizate și prin adverbe, utilizate ca modalizatori (*tot, mai, iar* etc.) sau ca unități lexicale cu funcție sintactică (*din nou, mereu* etc.). (Cf. *ibidem*, p. 211 ș. urm.) Se observă că autorul include în clasa semiauxiliarelor doar câteva verbe care s-au abstractizat și s-au gramaticalizat în mare măsură. În opinia sa, semiauxiliarele au o flexiune mai puțin bogată și se caracterizează printr-un grad mai mare de abstractizare, fără a fi vide semantic precum auxiliarele. (Cf. *ibidem*, p. 163-164.) De exemplu, semiauxiliarele de aspect în cauză, stau doar la prezent și imperfect indicativ sau perfectul potențial obiectivului și sunt strâns legate de valoarea perfectivă. Ele au un caracter instrumental, sensul lor fiind legat de întreaga sintagmă. (Cf. *ibidem*, p. 167-168.)

Deși nu se definește în mod explicit conceptul de *categorie gramaticală*, în noua ediție a *Gramaticii* Academiei se admite categoria gramaticală a aspectului. Conform autorilor, „Aspectul este categoria specifică verbului care dă seama de structura intervalului de desfășurare a procesului comunicat prin grupul verbal”. (*Gramatica limbii române*, 2005, p. 449.) El interferează cu timpul dar nu este o categorie gramaticală de tip deictic, acesta fiind indiferent în privința momentului în care se desfășoară acțiunea. Opozițiile aspectuale se stabilesc în funcție de unele trăsături semantice ale grupului verbal. În cadrul trăsăturii *delimitat* se exprimă opozițiile perfectiv/nonperfectiv, a căror

semnificație este „acțiune încheiată/acțiune în desfășurare”. Ele se realizează prin forme specializate, în cadrul timpurilor verbale, cărora li se subordonează. Se disting timpuri perfective (perfectul tuturor modurilor, mai mult ca perfectul și viitorul anterior) și timpuri imperfective (prezentul tuturor modurilor, viitorul propriu-zis și imperfectul indicativ). Trăsătura *durativ* distinge între valorile durativ/momentan (punctual). Aceste valori se realizează la nivel lexical, prin sensul verbelor care pot fi durative (*a rătăci, a crește, a aștepta* etc.) sau momentane (*a adormi, a apărea* etc.), care, la rândul lor, se combină cu adverbe cu sens durativ (*în tot acest timp, timp de, de o săptămână/an/lună, până la prânz/iarnă/anul* etc.) sau sens momentan (*imediat, într-o clipă*). Trăsătura *determinat* distinge valorile aspectuale individual/determinat (generic). Procesele individuale sunt fixate precis în timp, iar procesele generice au caracter atemporal. Prin urmare, aceste valori se deduc din context. În cadrul trăsăturii *numărabil* se disting valorile unic (semelfactiv)/iterativ, a căror semnificație este „acțiune petrecută o singură dată/acțiune repetată”. Valoarea iterativă se exprimă la nivel lexical, prin adverbe cu sens iterativ (*de câteva ori, săptămânal, în fiecare zi* etc.) și prin derivarea unor verbe cu prefixul *re-*. Trăsătura *schimbare* distinge valorile linear/progresiv, a căror semnificație este „schimbare desfășurată în ritm constant/schimbare desfășurată prin creșteri graduale”. Progresivul se exprimă prin verbe dinamice (*a se îngusta, a se lărgi, a se înfrumuseța* etc.), care se combină cu adverbe ca *tot mai, din ce în ce* etc. Trăsătura *ivizibil* desemnează „fragmentarea procesului în etape” și exprimă valorile incuativ/continuativ/terminativ. Se realizează cu ajutorul verbelor de aspect, numite și *operatori aspectuali*, care se combină cu verbe la conjunctiv, infinitiv, participiu sau supin și cu substantive. Spre deosebire de verbele pline semantic, acestea au un sens abstract și, alături de formele verbale menționate anterior, alcătuiesc predicatul complex. Ele redau diferite faze ale proceselor: incoativă (*a începe, a se apuca de, a se da la/în, a se lua de, a porni pe, a prinde a/să, a se pune pe* etc.), continuativă (*a continua, a urma* etc.) și terminativă (*a înceta, a isprăvi, a sfârși, a ajunge la, a se lăsa de, a se opri din* etc.). (Cf. *ibidem*, p. 449 ș. urm.)

În *Gramatica de bază a limbii române*, categoriile gramaticale sunt „semnificații/valori gramaticale care își găsesc o marcă flexionară repetabilă pentru o clasă numeroasă de cuvinte și în funcție de care clasele de lexeme își schimbă forma în cursul flexiunii”. (*Gramatica de bază a limbii române*, 2010, p. 5.) Autorii admit existența categoriei gramaticale a aspectului în limba română: „Aspectul prezintă schimbarea de stare desemnată de verb, din punctul de vedere al desfășurării sale, care poate fi văzută: ca

un eveniment unic, de obicei de scurtă durată (=aspect punctual sau momentan) sau ca aflat în desfășurare într-un interval mai îndelungat (=aspect durativ sau continuu), ca încheiată (=aspect perfectiv) sau neîncheiată (=aspect imperfectiv), ca întâmplându-se o singură dată sau repetându-se (=aspect iterativ), ca fiind în pregătire (=aspect prospectiv), în curs de a începe (=aspect incoativ), în desfășurare (=aspect continuativ) sau în curs de încheiere (=aspect terminativ)". (*Ibidem*, p. 243-244.) Deși aspectul nu este marcat prin morfeme gramaticale specifice, el se exprimă solidar cu timpul. La nivel lexical este marcat prin verbe aspectuale, numite și *operatori verbali aspectuali* (*a continua*, *a începe*, *a termina* etc.), prin semnificația unor adverbe (*mai departe*, *în continuare* etc.) și prin particule adverbiale sau semiadverbe (*tot*, *mai* etc.). Timpurile verbale exprimă valorile imperfectiv, perfectiv, momentan, durativ și iterativ. Prin sensul lor lexical inerent, verbele pot fi durative (*a rătăci*, *a crește*, *a aștepta* etc.) sau punctuale (*a adormi*, *a apărea* etc.). Valorile prospectiv, incoativ, continuativ și terminativ sunt exprimate în cadrul predicatului complex, format dintr-un verb de bază la conjunctiv, infinitiv, participiu sau supin și un *operator verbal aspectual*, care variază după mod, timp, persoană și număr. (Cf. *ibidem*, p. 243 ș. urm.)

Opiniile referitoare la aspectul verbal sunt și acum controversate din cauza modului în care lingviștii definesc conceptul de *categorie gramaticală*. Dacă prin această noțiune se înțelege un sistem de morfeme specializate care redă o semnificație gramaticală și caracterizează anumite părți de vorbire, atunci categoria gramaticală a aspectului nu este specifică verbului românesc; acesta exprimă valori aspectuale prin mijloace improprie (la nivel lexical, sintactic sau în cadrul sistemului temporal). Dacă însă prin *categorie gramaticală* se înțelege o serie de trăsături semantico-gramaticale care caracterizează întreaga sintagmă, atunci admitem existența categoriei gramaticale a aspectului și în limba română.

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei R.S.R., București, 1986.

Coteanu, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Garamond, București, 1993.

Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. I *Morfologia*, Editura Institutul European, Iași, 1999.

Dimitriu, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată*, vol. I *Morfologia*, Editura Junimea, Iași, 1979.

Dimitriu, Corneliu, *Observații în legătură cu verbele semiauxiliare de aspect*, în „Limba română”, XVI, 4, 1967.

Evseev, Ivan, *Semantica verbului*, Editura Facla, Timișoara, 1974.

Gramatica de bază a limbii române, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.

Gramatica limbii române, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1963.

Gramatica limbii române, vol. I *Cuvântul*, Editura Academiei Române, București, 2005.

Graur, Alexandru, *Urme de aspect în românește*, în „Limba română”, XVIII, 4, 1969.

Graur, Alexandru, *Gramatica azi*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973.

Guțu Romalo, Valeria, *Repetiția. Procedeu sintactic de exprimare a aspectului în limba română*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XI, 3, 1960.

Guțu Romalo, Valeria, *Semiauxiliarele de aspect?*, În „Limba română”, X, 1, 1961.

Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, Editura Ministerului Învățământului, București, 1956.

Iordan, Iorgu, Guțu Romalo, Valeria, Niculescu, Alexandru, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Științifică, București, 1967.

Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.

Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 1997.

Mișan, Andrei, *Categoria gramaticală a aspectului verbal I*, în „Cercetări de lingvistică”, XIV, 2, 1969.

Mișan, Andrei, *Categoria gramaticală a aspectului II*, în „Cercetări de lingvistică” XV, 1, 1970.

Pătruș, Ioan, *Studii de limba română și slavistică*, Editura Dacia, Cluj, 1974.